

ธรรมนูญกับการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร
กรณีศึกษาสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด
อำเภอวชิรบุรี จังหวัดพิจิตร

โดย

นิทัศน์ เจียมศรีพงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา)
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2553

อภินันท์นากา

**Good Governance and Agricultural Cooperatives Management:
A Case Study of Wachirabarame Peasant Cooperatives Limited
District Wachirabarame, Pichit Province**

By

Mr. Nitad Chemsripong

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Arts
Rural Studies and Development
Faculty of Graduate Volunteer Centre
Thammasat University**

2010

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

วิทยานิพนธ์

ของ

นายนิทัศน์ เจียมศรีพงษ์

เรื่อง

ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร
กรณีศึกษาสหกรณ์ชาวนาวชิรบารมี จำกัด อำเภอวชิรบารมี จังหวัดพิจิตร
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา

เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2553

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นภาพร อติวานิชยพงศ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร. สุรพล จรรยากุล)

ผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

(รองศาสตราจารย์ สุรัสวดี ทุนพยนต์)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร กรณีศึกษา สหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด อำเภอวชิรบุรี จังหวัดพิจิตร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการพัฒนาองค์กรของสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด ตามหลักการสหกรณ์ เพื่อศึกษา การบริหารงานของสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด ที่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และเพื่อศึกษา ปัจจัยที่สนับสนุนให้สหกรณ์บริหารงานอย่างเป็นธรรมาภิบาล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดอุดมการณ์และหลักการสหกรณ์ และแนวคิดธรรมาภิบาลในการศึกษา มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาในพื้นที่ ด้วยวิธีการ สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิง พรรณนา และนำเสนอว่าสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด มีกระบวนการพัฒนาองค์กรตามแนวคิด หลักการ และวิธีการของสหกรณ์โดยผ่านประสบการณ์ของสหกรณ์ฯ อย่างไร มีการบริหารงานของ สหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด โดยใช้หลักธรรมาภิบาลอย่างไร และมีปัจจัยที่สนับสนุนให้ สหกรณ์บริหารงานอย่างเป็นธรรมาภิบาลอะไรบ้าง ผลการวิจัยพบว่า

สหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด มีกระบวนการพัฒนาองค์กรตามแนวคิด หลักการ และวิธีการของสหกรณ์ โดยพบว่าสหกรณ์ฯ เกิดจากการรวมตัวของคนยากจน โดยเจ้าหน้าที่ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมเข้าไปให้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยร่วมกันดำเนินธุรกิจ ต่างๆ ให้เป็นประโยชน์และช่วยเหลือกันเองในหมู่สมาชิกสหกรณ์ ในรูปแบบการดำเนินงานของ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเสนอความคิดเห็นภายในสหกรณ์ในรูปแบบประชาธิปไตย

การบริหารงานของสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด มีแนวคิดที่ใช้สหกรณ์เป็น เครื่องมือในการรวมสมาชิก มาร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการดำเนินงานที่มี ลักษณะของหลักธรรมาภิบาล แต่อย่างไรก็ตามหลักธรรมาภิบาลมีองค์ประกอบหลายด้าน สหกรณ์ในฐานะที่เป็นองค์กรทางธุรกิจที่ไม่แสวงหากำไร การพิจารณาจึงมุ่งไปที่หลักความโปร่งใส และหลักความสามารถในการตรวจสอบได้ ซึ่งสหกรณ์มีความโดดเด่นเป็นพิเศษคือการบริหารงาน ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต จากงานวิจัยพบว่าสหกรณ์มีลักษณะความโปร่งใส และการตรวจสอบได้ อยู่ตลอด ทั้งในด้านระบบบัญชีการเงินของสหกรณ์ และการดำเนินโครงการต่างๆ จนเป็นที่ยอมรับ ของสมาชิกสหกรณ์ และฝ่ายราชการที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการทำงานของสหกรณ์

ปัจจัยที่สนับสนุนให้สหกรณ์บริหารงานที่มีลักษณะของหลักธรรมาภิบาล พิจารณา จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ 3 กลุ่ม คือ สมาชิก, คณะกรรมการและผู้จัดการ และองค์กรภาคีที่ทำงาน

ร่วมกับสหกรณ์ฯ ปัจจัยที่เกิดจากสมาชิกได้แก่การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารสินค้าอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิต และยังมีการตรวจสอบราคาสินค้า ให้มีราคาที่ถูกต้องที่สุดสำหรับสมาชิก และการที่สมาชิกมีความกระตือรือร้นในตรวจสอบ การทำงานทางด้านบัญชีการเงินของสหกรณ์ สำหรับปัจจัยที่เกิดจากการบริหารงานของคณะกรรมการได้แก่ การที่คณะกรรมการมีการบริหารงานที่เปิดเผยให้แก่สมาชิกทราบโดยละเอียดทำให้สมาชิกสามารถติดตาม และตรวจสอบ การทำงานของสหกรณ์ได้อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้สหกรณ์ฯ ยังได้สร้างช่องทางการสื่อสาร ระหว่างสมาชิกให้มีโอกาสตรวจสอบงานของสหกรณ์ได้โดยสะดวก ในส่วนขององค์กรภาคีที่ ทำงานร่วมกับสหกรณ์ ที่มีส่วนสนับสนุนการบริหารงานที่มีลักษณะของหลักทรัพย์มาภิบาลก็คือฝ่าย ราชการ และภาคเอกชนที่ดำเนินงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ การที่ฝ่ายราชการไม่ใช้ อำนาจในการกำกับดูแลผลประโยชน์จากสหกรณ์ โดยปล่อยให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจไปโดย อิสระแต่อยู่ภายใต้ระเบียบกฎหมายที่วางไว้ ในส่วนของภาคเอกชนมีแนวคิดที่จะส่งเสริมสหกรณ์ฯ โดยมีเงื่อนไขที่สหกรณ์ฯ มีการดำเนินงานด้วยความโปร่งใส และให้ประชาชนมีส่วนร่วม

สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาสหกรณ์ชาวนาวชิรบารมี จำกัด คือสหกรณ์ฯ ควรมีการรักษาช่องทางการสื่อสารระหว่างสหกรณ์ฯ กับสมาชิกที่มีอยู่ให้สามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และสอดแทรกแนวคิดในการพึ่งตนเองของสหกรณ์ให้มากขึ้น เพื่อให้สหกรณ์ฯ เป็นองค์กร ที่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสมาชิกได้ ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่แวดล้อม สหกรณ์ฯ อยู่ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม คือควรมีการศึกษาวិธีการที่สนับสนุนให้ สมาชิกสหกรณ์ชาวนาวชิรบารมี จำกัด มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสหกรณ์ฯ มากยิ่งขึ้น โดย ให้สมาชิกมีสำนึกในการทำงานให้สหกรณ์ฯ เทียบเท่ากับกรรมการสหกรณ์ฯ ในปัจจุบัน

Abstract

This thesis, titled "Good Governance and Agricultural Cooperatives Management: Case Study Wachirabaram Peasant Cooperatives Limited, Amphur Wachirabaram, Pichit Province", aimed to study the development process of the democratically-controlled business enterprise which followed the cooperative organization model. Using the Wachirabaram Peasant Cooperatives Limited as our case study, the cooperative management by good governance and factors that support it will be examined.

The thesis methodology is qualitative research. The theoretical concepts of the study are the cooperative and good-governance principles. The field data was gathered by observation, in-deeped interview and focus group interview. The conduct information was analysed by descriptive analysis and show that how the development process of the democratically-controlled business enterprise which followed the cooperative organization model is. How the Wachirabaram Peasant Cooperatives management by good governance is and what the factors that support it are. The results are:

The Wachirabaram Peasant Cooperatives Limited was first founded by the collection of grassroots population. The Volunteers for Society Foundation entered the area to educate the local residents about their financial problems and how to tackle them by uniting with a cooperative organisation which conducts their business transaction to meet their common economic needs. Abiding by the cooperative ideology, the emphasis of helping other members, democratically-controlled management style, and the free expression of opinion inside the organization was underlined.

The Wachirabaram Peasant Cooperatives Limited used the cooperative organisation as a tool to gather members to participate in the process of finding solutions to their common problems and taking action against them. The organisation exhibited clear good governance in their operation. Because good governance has different facet

depend on the objective of the establishment, the Wachirabaram Peasant Cooperatives Limited, which is a non-profit organisation, aimed for the transparency and accountability of their office. The sincere integrity found in the management, book-keeping, and level of engagement in their projects was recognised and appreciated by the members and government officials in charge of the organisation.

The major factors that encourage the Cooperatives to practice the good governance principles came from the members, the executive committee and outer-organised partners. Members are avid participants in the management of production factors and price assessment which result in the best price for members' consumable products, as well as the diligent inspection on the organisation's accounting actions. As for the executive committee, by keeping the member well-informed and rising their awareness on the organisation's projects as well as established the communication channels between members help made the inspection process easier. Government sectors helped in creating good governance environment by allowing the Wachirabaram Peasant Cooperatives Limited to conduct their business freely under the law while other business enterprise conducting good governance can support the organisation by managing with the transparency and accountability.

For recommendation the Wachirabaram Peasant Cooperatives Limited should maintain and expand the communication channel between members and the organisation as well as further encourage self-sustain thinking for the Cooperatives that can be a tool to help local population solve their financial problems in today's capitalist system.

For further study is to find the solution to encourage members to participate in solving cooperative problems by volunteer's mind like the present committees.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งของท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ตลอดจนข้อชี้แนะในประเด็นปัญหาต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ที่ผู้ศึกษาไม่อาจจะลืมเลือนได้ อันเป็นประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์เป็นอย่างมาก และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และดร.สุรพล จรรยากุล กรรมการสอบที่กรุณาอ่านวิทยานิพนธ์หลายครั้ง และได้วิพากษ์วิจารณ์ประเด็นข้อบกพร่องต่างๆ ของวิทยานิพนธ์อย่างตรงไปตรงมา อันเป็นประโยชน์อย่างมากให้ผู้ศึกษานำไปแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจต่อไป

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้ศึกษาตลอดหลักสูตรด้วยความเมตตา และความมุ่งมั่นที่ได้ถ่ายทอดความรู้ในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์สุรัสวดี หุ่นพยนต์และรองศาสตราจารย์ศุภรัตน์ รัตนมูขัย รวมทั้งคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ยังได้ทำหน้าที่เป็นผู้สอนในห้องเรียนแก่ผู้ศึกษาอีกด้วย และเจ้าหน้าที่ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครทุกท่าน โดยเฉพาะนางสาวสุภาวดี อินนุพัฒน์ ต้องขอขอบคุณไว้เป็นพิเศษที่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนอย่างดียิ่ง โดยสามารถติดต่อสอบถามได้ตลอดเวลา ด้วยอัธยาศัยที่ยิ้มแย้มและเป็นกันเอง ด้วยความเต็มใจให้คำปรึกษา และขอบคุณเพื่อนที่ร่วมเรียนปริญญาโททุกคนที่ได้ให้ความคิดเห็น และเสนอแนะแนวความคิด และแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างมากในระหว่างการศึกษา

ขอขอบคุณผู้ที่ให้ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ทุกท่านในภาคสนาม แต่ผู้ที่ให้ข้อมูลเหล่านี้ต้องขอขอบคุณเป็นพิเศษอย่างมาก ดังนี้ ฝ่ายองค์กรพัฒนาเอกชน คุณบุญยืน วงศ์สงวน, คุณยุทธการ ตุนก ฝ่ายบริหารสหกรณ์ คุณพิมพ์ ปานทรัพย์, คุณบุญเลิศ จงธรรม, คุณรังสรรค์ สารุ และคณะกรรมการสหกรณ์ทุกท่าน ฝ่ายจัดการสหกรณ์ ได้แก่ คุณสมเกียรติ ไสภณพงศ์พิพัฒน์, คุณชิตชม วงษ์นุช และคุณนิภาพร สอนสังข์ ฝ่ายองค์การบริหารตำบลบึงบัว คุณหนึ่ง พลพันธ์ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์จังหวัดพิจิตร ได้แก่คุณธงชัย มากไหม, คุณจอมชัย รอดทัตตาน, คุณไพรินทร์ ธรรมวโร ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์จังหวัดพิจิตรคุณวันทนีย์ บัวทอง, คุณพุดิพิสิฐ เพ็ชรรัตน์,

สุดท้ายนี้ ผู้ศึกษาขอขอบคุณภรรยา และลูกทั้ง 2 คน ที่ได้ให้กำลังใจในการศึกษาหาความรู้เสมอมา และเห็นด้วยกับแนวความคิดของพ่อ ที่ว่าความสุขของชีวิตคือการทำความฝันให้

เป็นจริง โดยที่ความฝันของผู้ศึกษา คือการนำความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ในชีวิตไปถ่ายทอดให้
เกิดประโยชน์แก่สังคม ก่อนที่ผู้ศึกษาจะตายจากโลกนี้ไป

นิทัศน์ เจียมศรีพงษ์

พิษณุโลก

พ.ศ.2553

ชำนาญกหอสมุด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(5)
สารบัญตาราง.....	(11)

บทที่	หน้า
1. บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามของการวิจัย.....	6
1.3 วัตถุประสงค์.....	6
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ.....	7
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 ความเป็นมาของเรื่องที่ศึกษา.....	8
2.1.1 ความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย.....	8
2.1.2 การก่อตั้งสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด.....	10
2.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง.....	15
2.2.1 หลักการสหกรณ์.....	15
2.2.2 แนวคิดธรรมาภิบาล.....	19
2.3 งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตร.....	30
2.4 สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษา.....	38

3.	ระเบียบวิธีวิจัยของวิทยานิพนธ์.....	40
3.1	หน่วยการวิเคราะห์.....	40
3.2	ขอบเขตวิทยานิพนธ์.....	40
3.2.1	เนื้อหา.....	40
3.2.2	พื้นที่ในการศึกษา.....	40
3.2.3	ประชากรที่เป็นแหล่งข้อมูล.....	41
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	42
3.3.1	ใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline)....	42
3.3.2	ใช้แนวคำถามประกอบการประชุมกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับ กิจกรรม (Focus Group Discussion).....	42
3.3.3	ใช้เทปบันทึกเสียง.....	42
3.4	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43
3.4.1	ข้อมูลจากเอกสาร.....	43
3.4.2	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....	43
3.4.3	ข้อมูลจากการสังเกตการณ์.....	43
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
4.	การบริหารงานสหกรณ์ตามหลักธรรมาภิบาล.....	45
4.1	แนวคิดการพัฒนาร่วมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตั้งสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด.....	45
4.1.1	แนวคิดเกษตรกรรมทางเลือก.....	46
4.1.2	แนวคิดสหกรณ์การเกษตร.....	48
4.2	การดำเนินงานและความมั่นคงของสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด.....	51
4.2.1	โครงสร้างของสหกรณ์ชาวนาวชิรบุรี จำกัด.....	54
4.2.1.1	สมาชิก.....	55
4.2.1.2	คณะกรรมการ.....	57

4.2.1.3 ฝ่ายจัดการ (ผจก. และเจ้าหน้าที่).....	57
4.2.2 การดำเนินงานของสหกรณ์ชาวนาวชิรบรรมี จำกัด.....	58
4.2.2.1 ฐานะของสหกรณ์.....	58
4.2.2.2 กิจกรรมของสหกรณ์ชาวนาวชิรบรรมี จำกัด.....	59
4.2.2.3 ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ชาวนาวชิรบรรมี จำกัด...	60
4.3 การดำเนินงานตามอุดมการณ์ และหลักการสหกรณ์.....	71
4.3.1 การรวมกลุ่มของผู้ที่อ่อนแอทางเศรษฐกิจ.....	72
4.3.2 การมาร่วมกันเพื่อประกอบธุรกิจ ให้บรรลุเป้าหมายทาง เศรษฐกิจ.....	76
4.3.3 การดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือกันเองในหมู่สมาชิก.....	77
4.3.4 การดำเนินงานในรูปแบบประชาธิปไตย.....	81
4.4 การบริหารงานสหกรณ์ตามหลักธรรมาภิบาล.....	82
4.4.1 การบริหารงานโครงการรับจำนำข้าวเปลือกอย่างไร่งใส ของสหกรณ์.....	83
4.4.2 การบริหารงานที่ตรวจสอบได้.....	86
4.5 ปัจจัยที่สนับสนุนให้สหกรณ์บริหารงานอย่างเป็นธรรมาภิบาล.....	95
4.5.1 ปัจจัยด้านสมาชิก.....	95
4.5.2 ปัจจัยด้านคณะกรรมการและผู้จัดการ.....	103
4.5.3 ปัจจัยด้านภาคีที่ทำงานร่วมกับสหกรณ์.....	107
5. บทสรุป และข้อเสนอแนะ.....	113
5.1 การพัฒนาองค์กรตามหลักการสหกรณ์.....	114
5.2 การบริหารงานสหกรณ์ที่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล.....	115
5.3 ปัจจัยที่สนับสนุนให้สหกรณ์บริหารงานที่เป็นไปตาม หลักธรรมาภิบาล.....	116

บรรณานุกรม..... 120

ประวัติการศึกษา..... 124

สำนักหอสมุด

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. จำนวนกลุ่ม และสมาชิก.....	12
2. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าปี 2550.....	13
3. โครงการสนับสนุนกลุ่มสตรีสหกรณ์ ปี 2550.....	14
4. จำนวนสมาชิก.....	56
5. ฐานะการดำเนินงานของสหกรณ์ชาวนาวิสาหกิจ จำกัด.....	58
6. รายรับที่ได้จากการจำหน่ายสินค้า.....	61
7. รายรับจากการจำหน่ายข้าวเปลือก.....	63
8. ธุรกิจสินเชื่อ.....	66
9. การออมของสมาชิก.....	68
10. คณะกรรมการ Credit Union ชุดปัจจุบัน (2553).....	70
11. การดำเนินงานของกลุ่มเครดิตยูเนียนวิสาหกิจร่วมใจ.....	71
12. รายได้เฉลี่ยของชาวนา ในปี 2533-2534.....	73
13. หนี้สินเฉลี่ยของชาวนา ในปี 2533-2534.....	74